

**CBD DAĞ BİYOLOJİK
ÇEŞİTLİLİĞİ**

VE

**ULUSAL BİYOLOJİK
ÇEŞİTLİLİK STRATEJİSİ**

**UNEP/GEF BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK
SÖZLEŞMESİNİ
UYGULAMA PROJESİ**

İÇİNDEKİLER

<i>Türkiye'nin Dağ Biyolojik Çeşitliliği.....</i>	<i>3</i>
<i>Dağ Biyolojik Çeşitliliğini (BÇ)Tehdit Eden Faktörler.....</i>	<i>5</i>
<i>Dağ Biyolojik Çeşitliliğini (BÇ)Korumaya Yönelik Boşluklar ve İhtiyaçlar.....</i>	<i>7</i>
<i>UBSEP 2007- Dağ Biyolojik Çeşitliliği(BÇ) için Öncelikli Hedef Tanımları.....</i>	<i>9</i>
<i>UBSEP 2007- Dağ Biyolojik Çeşitliliğini(BÇ) Koruma:Boşluklarla İlgili Sentez.....</i>	<i>13</i>
<i>UBSEP 2007 Hedefleri ile BÇ Sözleşmesi Dağ Biyolojik Çeşitliliği İş Programının Karşılaştırılması.....</i>	<i>16</i>

Türkiye'nin Dağ Biyolojik Çeşitliliği

Dağ biyolojik çeşitliliği bir dizi ekolojik işlev bakımından son derece önemlidir. Toprakların bütünlüğü, ekosistem işlevleri ve insan ihtiyaçları için temel odaktır. Dağlar ırmakların kaynaklarına ev sahipliği yaparlar, üzerindeki bitki örtüsü ile su kaynaklarının stabilize edilmesine, sellerin önlenmesine ve yağmur suyunun yer altı rezervlerine emilmesini sağlayarak yıllık düzenli akışların sağlanmasına yardımcı olurlar. Dağ biyolojik çeşitliliği yakın çevresi dışındaki insanların da yaşamına katkıda bulunmaktadır ve nehir havzalarına su akışlarının yönetiminde son derece önemlidir. Dağlar hem kendi başlarına kendilerine has bir çevre teşkil ederler, hem de orman, iç su, step ve tarım ekosistemlerini barındırırlar.

Türkiye'de dağ yaşam ortamlarına ait gerek ekolojik gerekse de floristik kompozisyona dayalı çok sayıda ekosistem mevcuttur ve bu ekosistemler işlevleri bakımından az çok birbirinden farklılıklar göstermektedir.

Akdeniz ikliminin görüldüğü Akdeniz ve Ege Bölgesinde 2000 metre rakımdan sonra "Yüksek Dağ Akdeniz Vejetasyon Katı" bulunur. Bu kesimde *Juniperus excelsa*-*Juniperus foetidissima* (karışık ardıç) orman ekosistemi ile yastık formunda yarı çalı ve otsu bitkilerden oluşan Akdeniz yüksek dağ stepi ekosistemi yer alır. İç ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nin yüksek dağ ekosistemleri ise tipik step ekosistemi özelliği gösterir. Karadeniz dağlarının yüksek kesimleri (özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi) ile Doğu Anadolu'nun kuzey ve kuzeydoğu kesimlerinde ise subalpin ve alpin çayırhıklar geniş alanlar kaplarlar. Subalpin ve alpin çayırhıkların stepten farkı bölgenin daha fazla yağış alması ve kurak devrenin daha kısa olması ile kendini gösterir. Subalpin ve alpin çayırhıklarda nem seven Gramineae (Buğdaygil) türleri, Ranunculaceae (Düğünçiçeğigiller) ve Geraniaceae (Turnagagasigiller) yaygın olarak bulunur. Yaz aylarında step vejetasyonunu oluşturan türlerin büyük bir kısmı kuruduğu halde subalpin ve alpin çayırhıklar çiçek bahçesi gibidirler. Ekosistem çeşitliliği açısından dağlar; alpin çayırlar, subalpin çayırlar, hareketli yamaç, dikenli yastık formasyonu stepi gibi alt ekosistemlere ayrılırlar ve her ekosistemin floristik kompozisyonu birbirinden farklılıklar göstermektedir.

Türkiye'deki önemli biyocoğrafik bölgeler (Avrupa-Sibirya, Akdeniz, İran-Turan biyocoğrafik bölgeleri) dağ biyolojik çeşitliliği bakımından değerlendirildiğinde, bu bölgelerin çok zengin olduğu görülür. Bu üç biyocoğrafik bölgede potansiyel önemli bitki alanı, potansiyel önemli kuş alanı ya da yaban hayatı koruma sahası olarak belirlenmiş toplam 55 yüksek dağ ekosistemi bulunmaktadır. Dağ ekosistemlerinden 11'i Avrupa-Sibirya, 25'i Akdeniz ve 19'uda İran-Turan biyocoğrafik bölgesinde bulunmaktadır.

Endemik türlerin çoğu Akdeniz ile İran-Turan Biyocoğrafik Bölgesi'nde bulunmaktadır. Akdeniz ile İran-Turan BCB'de bulunan dağlar; potansiyel önemli kuş alanı, önemli bitki alanı, önemli yaban hayatı koruma sahaları ya da ekonomik öneme sahip ormanlarla önemli yaşam ortamları sağlamalarına rağmen, bu dağ ekosistemlerinin çoğunda var olan toplam tür sayısı ve endemik tür sayısı bilinmemektedir.

Bilenler içinde, Bolkarlar, Amanos (Nur) Dağları, Munzur Dağları, Sultan Dağları ve Tecer Dağları en çok endemik bitki türü içeren dağ ekosistemleridir.

Dağ Biyolojik Çeşitliliğini(BÇ) Tehdit Eden Faktörler

Dağ ekosistemleri sulak alan, orman ve step ekosistemlerini içerdiğinden bu ekosistemler üzerindeki baskılar dağ ekosistemleri için de tehdit oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra Türkiye dağ biyolojik çeşitliliğinin azalmasına yol açan faktörler aşağıda özetlenmiştir;

Dağ ekosistemlerinde bulunan ormanların hem ekosistem hem de tür seviyesinde taşıma kapasitesi dikkate alınmadan aşırı kullanılması (avcılık, otlatma, kereste üretimi, ziyaretçi, orman içi yapılaşmalar vb),

Atmosferik kirlilik ve küresel iklim değişikliğinin etkileri,

Orman içinde ve yakınında yaşayan nüfusun tarıma ve orman ürünlerine dayalı yaşam şekillerinden kaynaklanan baskılar (hayvancılık, kontrolsüz kullanım, tarla açma ve orman yangınları) ve alternatif gelir getirici programların yetersizliği,

Turizm teşvikleri ile artan yapılaşmalar, yayla turizmi, arkeolojik alanlardaki aşırı ziyaretçi sayısı ve taşıma kapasitesi üstündeki diğer turistik etkinlikler,

Yabancı türler,

Ekonomik değere sahip doğal bitkilerin aşırı toplanması;

Yanlış madencilik aktiviteleri;

Yanlış ve bilinçsiz ağaçlandırma.

Dağ Biyolojik Çeşitliliğini (BÇ)Korumaya Yönelik Boşluklar ve İhtiyaçlar

İlgili kurumlar arasında yeterli seviyede eşgüdüm sağlanamaması turizm etkinliklerinin biyolojik çeşitliliğe zarar vermeden gerçekleştirilmesi, orman içi meraların etkin yönetimi, otsu ve odunsu genetik kaynakların korunması ve ekonomiye kazandırılması gibi sürdürülebilir kullanıma yönelik hedeflere ulaşılmasını engellemektedir.

Teknik açıdan kalifiye/uzmanlaşmış personel yetersizliği, Türkiye'deki koruma programlarının önündeki en önemli kısıtlayıcı etkenlerden biridir. Hükümetlerin istikrarsız personel tahsis politikaları, personelin sık sık farklı bölgelere kaydırılmasına ve dolayısıyla belli bir bölge ya da konu üzerinde uzmanlaşabilmesi için yeterli zamana sahip olamamasına yol açmaktadır. Özellikle biyolojik çeşitliliğin yüksek olduğu kırsal kesim ve koruma alanlarında alan çalışması yapabilecek kalifiye personel yetersizliği, tüm bakanlıkların karşılaştığı önemli bir sorundur.

Korunan alanların ülke yüzölçümüne olan oranı geçen yıllarda artmasına rağmen hala yetersizdir. Korunan alanlar ve önemli bir çok dağ ekosistemine ait biyolojik çeşitlilik envanter çalışması tamamlanamamıştır. Planlama ve programlamadan uygulamaya kadar uzanan biyolojik çeşitliliği koruma eylemlerinin finansmanı, ilgili kuruluşların bütçelerinde düşük bir öncelik sırasına sahiptir. Dağ ekosistemleri ile yüksek step ekosistemleri içinde biyolojik çeşitliliği koruma ile entegre işletme ve koruma planları yapılmalıdır.

UBSEP 2007- Dağ Biyolojik Çeşitliliği(BÇ) için Öncelikli Hedefler

Üniversiteler, Kamu Kurumları ve STK'dan 100'den fazla konularında uzman katılımcıların sistematik bir katılımcı süreç ile alınan katkıları ve uzman danışmanların desteği ve yapılan çalışmalar sonunda değerlendirmeye alınan çok sayıda hedef arasından aşağıdaki 12 stratejik hedef Dağ biyolojik çeşitliliğini (BÇ) korumak ve sürdürülebilir kılmak için öne çıkmıştır.

Tablo 1. Dağ Biyolojik Çeşitliliği(BÇ) için Öncelikli Hedefler

Hedef Kodu	Hedef tanımı
BÇH016	Biyolojik çeşitliliğin korunması ve biyolojik kaynakların sürdürülebilir kullanımı için, kara ve su habitatları düzeyinde gelişmiş ekolojik planlama sistemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması
BÇH019	Biyolojik çeşitliliğin korunmasının, biyolojik kaynakların sürdürülebilir kullanımının ve biyolojik kaynaklar için yeni sürdürülebilir kullanım biçimleri geliştirilmesinin bir yolu olarak, uygun sosyo-ekonomik politikaların ve teşviklerin korunması ve geliştirilmesi
BÇH024	Biyolojik çeşitlilikle ilgili konularda uluslararası politikanın geliştirilmesi, ulusal ve uluslararası ilerleme raporlarının denetlenmesine katılım stratejisinde gerekli ulusal öğelerle eşgüdüm sağlanması
BÇH038	Doğal kontrol sistemlerinin korunması ve biyogösterge türlerin belirlenmesi için, genlerin, populasyonların, türlerin ve ekosistemlerin envanterinin çıkarılması ve değerlendirilmesi,
BÇH039	Duyarlı, tehdit ya da tehlike altındaki türlerin ve ekosistemlerin korunmasına yönelik veri tabanlarının geliştirilmesini ve bunların uyumlu hale getirilmesini sağlayacak çalışmaların desteklenmesi ve bu türler ve ekosistemler için ekolojik ağlar oluşturmanın sürdürülmesi
BÇH042	Ekolojik planlama ve yönetimi geliştirmek amacıyla ve bilimsel çalışmalar yoluyla, türlerin ve populasyonların durumları, genetik çeşitlilikleri ve ekolojik ilişkileri hakkındaki bilgilerin artırılması
BÇH065	Genetik kaynakların korunması ve ekonomik kullanımının en üst düzeye çıkarılması için, başta yerel çeşitler olmak üzere evcilleştirilmiş ve evcilleştirilmemiş biyolojik kaynakların genetik çeşitliliklerinin belirlenmesi ve kayıt altına (patent, tescil, vb) alınması,
BÇH070	Hayvan genetik çeşitliliğinin belirlenmesi, bu kaynaklarının korunması ve yönetimi
BÇH074	İklim değişikliğinin biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkilerinin belirlenmesi, izlenmesi ve en çok etkilenen ekosistemlerin ve türlerin bu etkilerden korunmasına yönelik tedbirler alınması

BÇH080	Kendine özgü, hassas dağ ekosistemlerinin, diğer biyolojik çeşitlilik sıcak noktalarının ve bunlara eşlik eden türlerin (özellikle tehdit altındaki türler) belirlenmesi ve korunması
BÇH136	Uygun biyolojik çeşitlilik koruma önlemlerinin belirlenmesi ve su kaynaklarının sürdürülebilir biçimde kullanımının sağlanması amacıyla, biyolojik ve ekolojik envanterlerin, izleme programlarının ve sınıflandırma sistemlerinin etkin uygulanması,
BÇH149	Yönetim sürecine katkıda bulunacak kamu kuruluşları personelinin eğitiminin sağlanması; bilimsel verilerin analizini yapabilecek ve plan ve politikalarla ilişkilendirmesini sağlayacak düzeye getirilmesi

* Yukarıdaki sıra Hedeflerin öncelik sırasını göstermemektedir.

Öne çıkan hedefler ağırlıklı olarak; Koruma ve Sürdürülebilir Kullanım, Yönetim ve Kapasite Geliştirme ile İzleme ve Göstergeler kesişen alanlarına odaklanmış hedeflerdir.

Hedeflerin ön görülen zamanlamalarına bakıldığında, uluslar arası eşgüdüm, ekolojik ağlar, ekolojik planlamaya yönelik araştırma, genetik çeşitliliğin kayıt altına alınması ve sıcak noktaların belirlenmesi konularındaki 5 hedefin (BÇH024, BÇH039, BÇH042, BÇH065, BÇH080) süreklilik gerektirdiği, ekolojik planlama, gösterge ve envanterler, hayvan genetik kaynakları, iklim değişikliği, izleme ve teknik eğitim konularındaki 6 hedefin (BÇH016, BÇH038, BÇH070, BÇH074, BÇH136, BÇH149) 2-5 yıl süreceği ve 2014 yılı gibi orta vadede tamamlanabileceği, politik ve sosyo-ekonomik teşvikler konusundaki hedefin (BÇH019) 10 yıl süre gerektiren ve tamamlanması 2023' lere kadar uzanacak uzun soluklu hedefler olduğu görülmektedir.

UBSEP 2007- Dağ Biyolojik Çeşitliliğini Koruma: Boşluklarla İlgili Sentez

Dağ biyolojik çeşitliliğini(BÇ) etkin koruyabilmek ve sürdürülebilir kullanabilmek için öngörülen hedeflerin gerçekleştirilmesi yolunda giderilmesi gereken boşluklar Tablo 2'de özetlenmiştir. Bu boşluk ve ihtiyaçlar;

İnsan kaynaklarında uluslararası çevre hukuku, ekoloji, taksonomi, genetik, flora, fauna, yaban hayatı, mikroorganizmalar ve bilgi yönetimi konularında kalifiye personel yetersizliği,
Mali Kaynaklarda genel bütçeden ayrılan kaynak yetersizliği,
Altyapıda bilgi yönetim altyapısı ile genetik laboratuvar eksikliği ve lojistik destek eksikliği,
Mevzuatta araştırma, koruma ve kullanım konularında doğa koruma mevzuatındaki eksiklikler ve sektörel mevzuatlar arasında uyumsuzluklar,
Kurumsal olarak da bilgi ve veri akışında merkezi yapılanma ile biyolojik kaynakların korunması ve kullanımında rol alan kurumlar arası eşgüdüm eksikliği olarak ifade edilebilir.

Tablo 2: Hedeflerin gerçekleştirilmesi için giderilmesi gereken boşluklar

	İNSAN KAYNAKLARI				MALİ KAYNAKLAR						ALTYAPI				MEVZUAT				KURUMLAR							
	PERSONEL YETERSİZLİĞİ	KALİTE EĞİTİM EKSİKLİĞİ	BİLİNÇ EKSİKLİĞİ	İSTİHDAM POLİTİKALARI	İŞLETME GİDERLERİ	YATIRIM GİDERLERİ	GENEL BÜTÇE	KAYNAKLARIN ETMİN KULLANILAMAMASI	YÜKSEK MALİYETLER	YETERSİZ AR-GE FONLARI	BİLİŞİM ALTYAPISI	VERİ BANKALARI	LABORATUVAR, SARE MALZEMELERİ, EKİPMANLAR	LOJİSTİK DESTEK VE ALTYAPI	ARAZİ EKİPMANLARI	UZAKTAN ALGILAMA - CBS	PERSONEL REJİMİ	İHALE KANUNU	YASAL EKSİKLİKLER VE UYUMSUZLUKLAR	YASALARIN UYGULANMA EKSİKLİKLERİ	İŞBİRLİĞİ	İLETİŞİM	İSGÜDÜM	YENİ KURUM	GÖREV TANIMI	KAPASİTE YETERSİZLİĞİ
BÇH016	✓																									
BÇH024	✓																									
BÇH038	✓																									
BÇH039	✓		✓	✓																						
BÇH042	✓																									
BÇH045	✓																									
BÇH065	✓																									
BÇH070	✓	✓																								
BÇH074	✓																									
BÇH080	✓																									
BÇH109	✓																									
BÇH136	✓																									
BÇH149	✓																									

UBSEP 2007 Hedefleri ile BÇ Sözleşmesi Dağ Biyolojik Çeşitlilik İş Programının Karşılaştırılması

Dağ Biyolojik Çeşitliliği İş Programı Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin 7. Taraflar Toplantısında onaylanmıştır. İş programı koruma, sürdürülebilir kullanım ve yarar paylaşımına yönelik doğrudan eylemler, uygulama yolları ve destekleyici eylemler olmak üzere üç ana unsur altında toplanan hedeflerden oluşmaktadır.

Sözleşmenin iş programları, Taraf ülkelerin ulusal biyolojik çeşitlilik ve sürdürülebilir kalkınma stratejileri ve eylem planları kapsamında ulusal şartlar ve önceliklere göre kendilerine uyarlamaları beklenen kapsamlı ve entegre faaliyetler çerçevesindedir. UBSEP'in güncelleştirilmesi sürecinde bu uyarlamaların yapılmasına da olanak sağlanmıştır. UBSEP Hedefleri ile BÇ Sözleşmesi Dağ Biyolojik Çeşitliliği İş Programı karşılaştırıldığında, Dağ BÇ ile ilgili olarak öne çıkan BÇ hedeflerinin büyük bir bölümünün BÇ Sözleşmesi-Program Elemanı - Koruma, Sürdürülebilir Kullanım ve Yarar Paylaşımı'na yönelik olduğu görülmektedir. Özellikle de; bu program elemanlarından "Program Elemanı 1-Koruma, sürdürülebilir kullanım ve fayda paylaşımı için doğrudan eylemler" ile "Program Elemanı-3, Koruma, sürdürülebilir kullanım ve fayda paylaşımı için destekleyici eylemler" e yönelik amaçlarla Dağ Biyolojik Çeşitliliği'nde öne çıkan BÇ hedefleri arasında kesişmelerin çok fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu da ülke olarak BÇ Sözleşmesi-Dağ Biyolojik Çeşitliliği İş Programlarına yönelik olarak belirlenen BÇ hedeflerine ulaşmak için yapılması gereken stratejik eylemlerin olduğunu göstermektedir(Hedef tanımları için Bkz. Tablo 1).

Aşağıda Dağ BÇ'sinde öne çıkan BÇ hedefleriyle BÇ Sözleşmesi -Dağ Biyolojik Çeşitliliği İş Program Elemanları altında ulaşılmaması gereken amaçlarla kesişmelerin listesi verilmiştir.

- Program Elemanı 1: Koruma, sürdürülebilir kullanım ve fayda paylaşımı için doğrudan eylemler
 - Amaç 1.1: Dağ biyolojik çeşitliliğinin yüz yüze kaldığı anahtar tehditlerin olumsuz etkilerinin önlenmesi ve hafifletilmesi (**BÇH080**)
 - Amaç 1.2: Dağ biyolojik çeşitliliğinin korunması, kurtarılması ve eski haline getirilmesi (**BÇH104, BÇH105, BÇH075, BÇH080**)
 - Amaç 1.5: Özellikle geleneksel bilgi ve uygulamaların korunması ve idamesi yoluyla dağ ekosistemlerinde genetik çeşitliliği idame ettirmek (**BÇH151**).
- Program Elemanı 2: Koruma, sürdürülebilir kullanım ve fayda paylaşımı için uygulama araçları
 - Amaç 2.1: Yasal, politik, kurumsal ve ekonomik çerçeveyi geliştirmek (**BÇH012, BÇH072**)
 - Amaç 2.3: Bölgesel ve sınır ötesi işbirliği ve işbirliği anlaşmaları tesis etmek (**BÇH112**)
- Program Elemanı 3: Koruma, sürdürülebilir kullanım ve fayda paylaşımı için destekleyici eylemler
 - Amaç 3.1: Dağ biyolojik çeşitliliğinin tanımlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi konusunda çalışmalar geliştirmek (**BÇH038, BÇH083**)
 - Amaç 3.2: Mevcut bilgilere dayalı olarak dağ biyolojik çeşitliliğinin durumu ve eğilimlerinin değerlendirilmesi ve izlenmesi için bilgi ve yöntemlerin geliştirilmesi (**BÇH013, BÇH038, BÇH042, BÇH056, BÇH083, BÇH133**).
 - Amaç 3.3: Dağ biyolojik çeşitliliğinin doğru izlenmesi ve değerlendirilmesi ve ilişkili veri tabanlarının geliştirilmesi; veri ve bilgi yönetimi için alt yapı geliştirmek (**BÇH032, BÇH038, BÇH039, BÇH083, BÇH049, BÇH133, BÇH022, BÇH002**).
 - Amaç 3.4: Dağ biyolojik çeşitliliği ile ilgili araştırma, teknik ve bilimsel işbirliği ve diğer kapasite inşa formlarını geliştirmek (**BÇH032, BÇH040, BÇH083, BÇH124, BÇH149, BÇH131, BÇH060, BÇH061, BÇH136**).
 - Amaç 3.5: Dağ biyolojik çeşitliliği ile ilgili halk eğitimi, katılımı ve bilinç düzeyinin artırılması (**BÇH017, BÇH032, BÇH083, BÇH041, BÇH053, BÇH063, BÇH146, BÇH150, BÇH064**).